

**ГЭМТ ХЭРГИЙН ТУХАЙ ДУУДЛАГА, МЭДЭЭЛЛЭЭР ШУУРХАЙ АЖИЛЛАХ
МӨРДӨГЧИЙН ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ ЭРХ ЗҮЙН ЗОХИЦУУЛАЛТ
LEGAL REGULATION OF ACTIVITIES OF DETECTIVES TO WORK QUICKLY
WITH CALLS AND INFORMATION ABOUT CRIMES**

Г.Саранхүү
ДХИС-ийн магистрант,
цагдаагийн хошууч
G.Sarankhuu
Graduate student of the
University of Internal Affairs,
police major

Хураангуй. Гэмт хэргийн дуудлага, мэдээллийг хүлээн авч, хэргийн газарт хамгийн түрүүн очиж, мэдээлэл үнэн бодитой эсэхийг нягтлан шалгах, хэргийн газрыг хамгаалалтад авах, нотлох баримт устаж үгүй болохоос урьдчилан сэргийлэх, хэргийн газрын үзлэгийн багийг ирэх хүртэлх хамгаалалт авах, бусад шаардлагатай хойшлуулшгүй ажиллагааг ихэвчлэн хэв журмын алба хаагчид явуулдаг. Харин мөрдөгч нь хэргийн газрын үзлэгийн багийг удирдан гэмт хэргийг илрүүлэх, таслан зогсоох, гэмт этгээдийг илргэмүүлэх, олж тогтоох ажил, арга хэмжээг авч хэрэгжүүлдэг.

Энэхүү өгүүлэлд а)Монгол Улсад үйлдэгдсэн гэмт хэргийн төлөв байдал; б)гэмт хэргийн тухай дуудлага, мэдээллээр шуурхай ажиллах мөрдөгчийн үйл ажиллагааны эрх зүйн орчны талаар товч авч үзсэн болно.

Abstract.. Receiving crime calls and information, going to the crime scene as soon as possible, verifying the accuracy of the information, securing the crime scene, preventing the destruction of evidence, securing protection until the arrival of the crime scene inspection team, and other necessary urgent actions are usually routine. sent by officers. On the other hand, the detective leads the investigation team of the crime scene and takes measures to detect and stop the crime, identify and identify the perpetrator.

In this article, a) state of crimes committed in Mongolia; b) the legal framework of the detective's action to respond to calls and information about crime is briefly discussed.

Түлхүүр үг. Гэмт хэргийн дуудлага, мэдээлэл, мөрдөгч, хэргийн газрын үзлэгийн баг, шинжээч,

Key word. Crime calls and reports, detective, crime scene investigation team, analyst

Нэг. Монгол Улсад үйлдэгдсэн гэмт хэргийн төлөв байдал

Цагдаагийн байгууллага 2022 онд иргэн, аж ахуйн нэгжээс 657.650 дуудлага мэдээлэл хүлээн авч хуульд заасан журмын дагуу шалгаж шийдвэрлэсэн. Гэмт хэрэг, зөрчлийн шинжтэй 309.572 гомдол, мэдээлэл хүлээн авч шалгасан нь өмнөх оны мөн үеийнхээс 42.351 буюу 15.8 хувиар өсч, гэмт хэргийн шинжтэй 97.007 /31.3%/, зөрчлийн шинжтэй 206.840 /66.8%/ гомдол мэдээллийг шийдвэрлэсэн байна.

2022 онд 5725 гомдол, мэдээлэл буюу нийт хүлээн авсан гомдол, мэдээллийн 1.9 хувь нь шийдвэрлэгдээгүй байна.¹

---

¹ <https://police.gov.mn>. //Татаж үзсэн: 15.10.2023. Цагдаагийн байгууллагын хэмжээнд 2022 онд бүртгэгдсэн гэмт хэрэг, зөрчлийн нөхцөл байдал. /ЦЕГ-ын Мэдээлэл, дүн шинжилгээ, шуурхай удирдлагын алба/

Бүртгэгдсэн нийт гэмт хэрэг. Цагдаагийн байгууллагын хэмжээнд нийт 35340, Улаанбаатар хотод 24310 /68.8%/, орон нутагт 11019 /31.1%/, бусад газар /хилийн чанадад/ үйлдэгдсэн 11 /0.1%/ гэмт хэрэг бүртгэгдсэн нь өмнөх оны мөн үетэй харьцуулахад:

- Улсын хэмжээнд нийт 9911 хэрэг буюу 39.0%,
- Нийслэлийн хэмжээнд 7776 хэрэг буюу 47.0%,
- Орон нутгийн хэмжээнд 2139 хэрэг буюу 24.1%-аар тус тус өсч, бусад газар /хилийн чанадад/-т 4 хэрэг буюу 26.7%-аар буурсан байна.

Нийт бүртгэгдсэн хэргийн 30628 буюу 86.7 хувь нь хөнгөн, 4712 буюу 13.3 хувь нь хүнд ангиллын хэрэг байгаа бөгөөд өмнөх оны мөн үетэй харьцуулахад хөнгөн гэмт хэрэг 38.6 хувиар, хүнд гэмт хэрэг 41.2 хувиар тус тус өссөн байна.

График №1. Гэмт хэргийн шинжтэй гомдол, мэдээллийн шийдвэрлэлт

Бүртгэгдсэн гэмт хэргийн 5821 буюу 16.5 хувь нь согтуугаар, 5249 буюу 14.9 хувь нь эмэгтэй хүн оролцож, 1540 буюу 4.4 хувь нь бүлэглэн, 1258 буюу 3.6 хувь нь хүүхэд оролцож, 1729 буюу 4.9 хувь нь гэр бүлийн хүчирхийллийн улмаас тус тус үйлдэгджээ.

Гэмт хэргийн илрүүлэлтийн хувьд 2022 онд улсын хэмжээнд 54.2 хувь, нийслэлд 52.0 хувь, орон нутагт 60.5 хувь байгаа нь өмнөх оны мөн үеийнхээс улсын хэмжээнд 1.5, нийслэлд 1.7, орон нутагт 1.6 нэгжээр тус тус өсчээ. Хэрэг бүртгэлтийн 29900 хэрэг нээн шалгасан нь өмнөх оны мөн үетэй харьцуулбал 10595 хэрэг буюу 54.9, үүнээс 16209 хэрэгт эрүүгийн хэрэг үүсгэж яллагдагчаар татсан нь 6036 буюу 59.3 хувиар тус тус өссөн байна.

Гэмт хэрэгт холбогдсон хүн. Нийт 23665 хүн гэмт хэрэгт холбогдон шалгагдсан нь өмнөх оны мөн үетэй харьцуулахад 5587 буюу 30.9 хувиар өссөн. Холбогдогчдын 4470 буюу 18.9 хувийг эмэгтэй хүн эзэлж байгаа нь өмнөх оны мөн үеийнхээс 1543 буюу 52.7 хувиар, 1540 буюу 6.5 хувийг хүүхэд эзэлж байгаа нь 619 буюу 67.2 хувиар тус тус өссөн байна.

Гэмт хэргийн улмаас 35220 хүн, 87 хуулийн этгээд хохирч, үүнээс 766 хүн нас барж, 10310 хүн гэмтсэн нь өмнөх оны мөн үетэй харьцуулбал нийт хохирогч 10226 буюу 40.9, гэмтсэн хүн 2011 буюу 24.2, нас барсан хүн 83 буюу 12.2 хувиар тус тус өссөн байна.

Иргэн, хуулийн этгээдэд учирсан 347900.1 сая төгрөгийн хохирлын 183243.9 сая төгрөг буюу 52.7 хувийг нөхөн төлүүлж, 5695.0 сая төгрөгийн хөрөнгө битүүмжилсэн нь өмнөх оны мөн үеийнхээс хохирлын хэмжээ 167526.2 сая төгрөг буюу 92.9 хувиар, нөхөн төлүүлсэн хохирол 92841.1 сая төгрөг буюу 2.0 дахин тус тус өсч, битүүмжилсэн хөрөнгө 846.2 сая төгрөг буюу 12.9 хувиар буурсан байна.

Нийслэлийн хэмжээнд 2022 онд иргэн, хуулийн этгээдээс 220663 гомдол, мэдээлэл хүлээн авч шалгаснаас 73631 буюу 33.4 хувь нь гэмт хэргийн шинжтэй, 147032 буюу 66.6 хувь нь зөрчлийн шинжтэй гомдол, мэдээлэл байна. Өмнөх оны мөн үетэй харьцуулбал

нийт бүртгэгдсэн гомдол, мэдээлэл 35252 буюу 19.0 хувиар, гэмт хэргийн шинжтэй гомдол, мэдээлэл 24838 буюу 50.9 хувиар, зөрчлийн шинжтэй гомдол, мэдээлэл 10414 буюу 7.6 хувиар тус тус өссөн. Бүртгэгдсэн гэмт хэргийн шинжтэй гомдол, мэдээллийн 17132 буюу 23.3 хувийг хэрэг бүртгэлтийн хэрэг нээж, 52921 буюу 71.9 хувийг хэрэг бүртгэлтийн хэрэг нээхээс татгалзаж, 462 буюу 0.6 хувийг харьяаллын дагуу шилжүүлжээ.

Нийт 24.310 гэмт хэрэг бүртгэгдсэн нь өмнөх оны мөн үеэс 7776 буюу 47.0 хувиар өсч, улсын хэмжээнд бүртгэгдсэн гэмт хэргийн 69.0 хувийг эзэлж байна. Сүүлийн 10 жилийн дунджаар жилд 19.174, сард 1597, хоногт 53, цагт 2 гэмт хэрэг үйлдэгдсэн байна.

Гэмт хэрэг бүртгэгдсэн газрыг авч үзвэл нийт гэмт хэргийн 8401 буюу 34.6 хувь нь гэр орон сууцанд, 5718 буюу 23.5 хувь нь гудамж талбайд, 2913 буюу 12.0 хувь нь олон нийтийн газарт, 146 буюу 0.6 хувь нь нийтийн тээвэрт, 379 буюу 1.6 хувь нь төрийн байгууллагад, 123 буюу 0.5 хувь нь төрийн бус байгууллагад, 2638 буюу 10.9 хувь нь аж ахуйн нэгжид, 622 буюу 2.6 хувь нь авто замд, 3370 буюу 13.9 хувь нь бусад газарт бүртгэгджээ.²

Монгол Улсад 2022 онд үйлдэгдсэн гэмт хэргийн төлөв байдлыг авч үзвэл дийлэнхи буюу нийт үйлдэгдсэн гэмт хэргийн 70.6% нь гэр, орон сууц болон гудамж талбай, олон нийтийн газар үйлдэгдсэн нь нэг талаараа гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх ажлын үр дүн хангалтгүй, нөгөө талаараа эргүүлийн чиглэл, гарах цагийг оновчтой тодорхойлж, нэгдсэн байршилд тусгаж чадаагүйтэй холбоотой гэж үзэж байна.

Хоёр. Мөрдөгчийн үйл ажиллагааны эрх зүйн зохицуулалт.

Гэмт хэргийг таньж мэдэх гол нөхцөл нь чухамхүү нотлох баримтыг олж тогтоохоос шууд хамаардаг бөгөөд нотлох баримтын шалгуурын агуулгаар тодорхойлогдоход чиглэгдэнэ.

Гэмт хэргийн тухай мэдээлэл нь нэг талаас гэмт хэрэг гарсан болон түүнийг үйлдсэн этгээдийн талаар хэн нэгний хэлсэн болон бичгээр ирүүлсэн мэдээ, сэлт, өргөдөл, гомдол байдаг тул тэдгээр эх сурвалж нь гэмт хэргийг илрүүлэхэд ач холбогдолтой.³

Мөрдөгчийн хийх ёстой үндсэн ажил бол гэмт хэргийн тухай дуудлага, мэдээллээр хэргийн газарт “хэргийн газрын үзлэгийн баг”⁴-ийн хамт очиж, хэрэгт ач холбогдол бүхий нотлох баримт /мэдээлэл, нотлох баримтын эх сурвалж/-ыг хуулиар зөвшөөрсөн арга хэрэгслээр эрж хайх, олж илрүүлэх идэвхитэй үйл ажиллагаа явуулах явдал юм.

Эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай хуулийн 1.8-д ““мөрдөгч” гэж хэрэг бүртгэлт, мөрдөн байцаалт явуулах эрх бүхий албан тушаалтныг”⁵ хэмээн тодорхойлсон байдаг.

Гэмт хэргийн тухай дуудлага, мэдээллээр шуурхай ажиллах мөрдөгчийн үйл ажиллагааны эрх зүйн зохицуулалт нь дараах хууль, эрх зүйн актуудаар зохицуулагдаж байна. Үүнд:

- **Цагдаагийн албаны тухай хууль**

² <https://police.gov.mn>. //Татаж үзсэн: 22.10.2023. цагдаагийн байгууллагын хэмжээнд 2022 онд бүртгэгдсэн гэмт хэрэг, зөрчлийн нөхцөл байдал. /ЦЕГ-ын Мэдээлэл, дүн шинжилгээ, шуурхай удирдлагын алба/

³ Нандинцэцэг, М. Эрүүгийн процесст нотлох баримт цуглуулах ажиллагааны эрх зүйн зохицуулалт /магистрын зэрэг горилсон дипломын ажил/. УБ.2023. 15 дахь тал

⁴ “Хэргийн газрын үзлэгийн баг” - хоногийн хугацаанд холбогдох томилгоо, хуваарийн дагуу Шуурхай удирдлагын бүрэлдэхүүнд ажиллаж, хэргийн газрын үзлэг хийх, хойшлуулшгүй ажиллагаа явуулах үүрэг бүхий эрүүгийн цагдаа, мөрдөн байцаах албаны мөрдөгч, зөрчил шалгах эрх бүхий алба хаагч, шинжээч, нохой хөтлөгч, цагдаа-жолооч зэрэг албан тушаалтнуудаас бүрдсэн бүрэлдэхүүнийг

⁵ Төрийн мэдээлэл. 2017. №23. Эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай хууль

Цагдаагийн албаны тухай хуулийн 10 дугаар зүйл /гэмт хэрэгтэй тэмцэх/-ийн 10.1.2-д “гэмт хэрэг үйлдэхээр бэлтгэж, завдаж байгаа тухай мэдээллийг хүлээж авах, бүртгэх, олзлох, цуглуулах, олж авмагц таслан зогсоох, учирч болох хор хохирлыг гаргуулахгүй, нэмэгдүүлэхгүй байх арга хэмжээ авах, гэмт хэргийг илрүүлэх”, 10.1.3-д “гэмт хэрэг гарсан тухай мэдээллийг хүлээн авмагц гэмт хэргийн газрыг хамгаалах, үзлэг хийх, нотлох баримт илрүүлэх, бэхжүүлэх, цуглуулах, гэмт этгээдийг олж тогтоох, эрэн сурвалжлах, баривчлах” 10.1.4. “хуулиар харьяалуулсан гэмт хэрэгт хэрэг бүртгэлт, мөрдөн байцаалт явуулах”⁶ гэж заасан байдаг.

Дээрх зохицуулалт нь цагдаагийн алба хаагчаас гэмт хэргийн тухай гомдол, мэдээллийг хүлээн авч, таслан зогсоох, шалгах, шийдвэрлэхтэй холбоотой эрх зүйн үндсэн эх сурвалж болж байна.

- **Эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай хууль**

Тус хуулийн Зургадугаар бүлэг /Мөрдөн шалгах ажиллагаа явуулах байгууллага, албан тушаалтан/-ийн 3-д “Цагдаагийн байгууллага энэ зүйлийн 1, 2 дахь хэсэгт зааснаас бусад гэмт хэрэгт хэрэг бүртгэлт, мөрдөн байцаалт явуулна” гэж заасан нь мөрдөгчийн гэмт хэргийн дуудлага, мэдээллийн дагуу хэрэг бүртгэлт, мөрдөн байцаалтын ажиллагаа явуулах эрх зүйн үндэс болж байна.

ЭХХШТХ-ийн 6.2 дугаар зүйлд “Мөрдөгч”-ийн эрх зүйн байдлыг тодорхой тусгаж өгчээ. Тухайлбал: хуулийн 6.2.1-д “Мөрдөгч хэрэг бүртгэлт, мөрдөн байцаалтын явцад хуульд заасан эрх, үүргийн дагуу, эсхүл прокурорын даалгавраар энэ хуулиар харьяалуулсан эрүүгийн хэрэгт мөрдөн шалгах ажиллагаа явуулна” гэж заасан байна.

Гэмт хэргийн тухай дуудлага, мэдээллээр шуурхай ажиллах мөрдөгчийн үйл ажиллагаатай холбоотойгоор мөрдөгч дараахь эрх эдлэхээр 6.2.2-д тусгажээ. Үүнд:

1. хэрэг бүртгэлтийн хэрэг нээх;
2. хуульд заасны дагуу сэжигтнийг баривчлах;
3. прокурорын зөвшөөрөл авахаар хуульд зааснаас бусад тохиолдолд гэмт хэргийг илрүүлэх, түүнийг үйлдсэн хүн, хуулийн этгээдийг илрүүлэх, олж тогтоох мөрдөн шалгах ажиллагааг бие даан явуулах;
4. шинжилгээ хийлгэхээр шинжээч томилох;
5. мөрдөгч авахаар хуульд заасан таслан сэргийлэх арга хэмжээ авах, хүчингүй болгох, шүүх, прокурор авахаар хуульд заасан таслан сэргийлэх арга хэмжээ авах, хүчингүй болгох, өөрчлөх тухай саналыг прокурорт гаргах;
6. сэжигтнийг баривчлах шүүхийн зөвшөөрөл авах тухай саналыг прокурорт гаргах;
7. оролцогчийн гаргасан хүсэлтийг шийдвэрлэх;
8. прокурорын зөвшөөрлөөр мөрдөн шалгах нууц ажиллагааг явуулахаар эрх бүхий байгууллагад даалгавар бичиж, гүйцэтгүүлэх;
9. өөр нутаг дэвсгэрт мөрдөн шалгах тодорхой ажиллагаа явуулах, гэмт хэрэг үйлдсэн хүнийг эрэн сурвалжлах шаардлага гарвал энэ тухай даалгаврыг бичгээр хүргүүлэх ба түүнийг хүлээн авсан мөрдөн шалгах байгууллага даалгаврыг заасан хугацаанд биелүүлж, хариуг цугларсан нотлох баримтын хамтаар ирүүлэх зэрэг эрхүүдийг үүнд хамааруулан авч үзэж болохоор байна.

Мөн хуулийн 6.2.4-д “Мөрдөгч гэмт хэргийн бодит байдлыг тогтоох, гэмт хэргийг илрүүлэх, түүнийг үйлдсэн хүн, хуулийн этгээдийг олж тогтоох талаар энэ хуульд заасан ажиллагаа явуулна”⁷ гэж мөрдөгчийн явуулж болох эрх зүйн үндсийг зааж өгсөнөөс гадна

⁶ Төрийн мэдээлэл. 2017. №8. Цагдаагийн албаны тухай хууль

⁷ Төрийн мэдээлэл. 2017. №23. Эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай хууль

6.2.5-6.2.7-д “тусгай мэдлэг эзэмшсэн мөрдөгч энэ хуульд заасан шинжээчийн эрхийг хэрэгжүүлж, магадлагаа гаргаж болох, шинжилгээ хийлгэхээр томилогдсон шинжээчтэй хамтран ажиллах, холбогдох хуульд заасан үндэслэл, журмын дагуу албадлага хэрэглэж болох” зохицуулалтуудыг давхар тусгаж өгчээ.

Түүнчлэн мөрдөгчийн үйл ажиллагаанд хяналт тавих эрх бүхий албан тушаалтны эрх хэмжээг тусгайлан зохицуулж өгчээ. Гэмт хэргийн тухай дуудлага, мэдээллээр шуурхай ажиллах мөрдөгчийн үйл ажиллагаанд эрх бүхий албан тушаалтан /Мөрдөн шалгах ажиллагаа явуулах албаны дарга/-ы эрх хэмжээг түүвэрлэн авч үзвэл:

1. мөрдөн шалгах ажиллагааг зохион байгуулалтын болон мэргэжлийн удирдлагаар хангах замаар гэмт хэргийг илрүүлэх, түүнийг үйлдсэн этгээдийг олж тогтоох талаар шуурхай зохицуулалт хийх;

2. мөрдөн шалгах ажиллагаа явуулах үүргийг нэг, эсхүл хэд хэдэн мөрдөгчид даалгах;

3. шаардлагатай гэж үзвэл тухайн хэрэгт хяналт тавьж байгаа прокурорт мэдэгдэж хэргийг нэг мөрдөгчөөс нөгөө мөрдөгчид шилжүүлэх;

4. хавтаст хэргийн материалтай биечлэн танилцах, мөрдөн шалгах ажиллагаанд оролцох, мөрдөгчид дэмжлэг үзүүлэх зорилгоор бичгээр зааварчилга өгч, биелэлтийг хангуулах⁸ зэрэг болно.

Эндээс үзвэл мөрдөгч хэргийн бодит байдлыг тогтоох, гэмт хэргийг илрүүлэх, түүнийг үйлдсэн хүн, хуулийн этгээдийг олж тогтоох зорилгоор явуулж болох бүхий л ажил, арга хэмжээнүүд хуулиар зохицуулагдаж, эрх зүйн орчин бүрдсэнээс гадна мөрдөгч хууль зөрчихөөс урьдчилан сэргийлэх, болзошгүй эрсдэл гарахаас сэргийлэх зорилгоор хяналт тавих субъектын эрх хэмжээг тусгайлан зааж өгсөн байна.

• **Эрүүгийн хууль**

Гэмт хэргийн тухай дуудлага, мэдээллээр шуурхай ажиллах мөрдөгчийн үйл ажиллагаанд хөндлөнгийн нөлөөлөл орохоос урьдчилан сэргийлэх, хууль бус нөлөөлөл оролдлого хийсэн тохиолдолд хүлээлгэх хариуцлагыг Эрүүгийн хуулийн 21.6 дугаар зүйл /Шүүгч, прокурор, өмгөөлөгч, мөрдөгч, иргэдийн төлөөлөгчид хууль бусаар нөлөөлөх/-д тусгаж өгчээ.

Тухайлбал, уг хуулийн 21.6.1-д “Шүүгч, прокурор, өмгөөлөгч, мөрдөгч, иргэдийн төлөөлөгчийг хэрэг шалган шийдвэрлэх ажиллагааг эрхлэн явуулахтай холбогдуулан өөрт нь, ойр дотны хүнд нь хүч хэрэглэсэн, хүч хэрэглэхээр заналхийлсэн, эсхүл ашиг сонирхолд нь ноцтой хор уршиг учруулж болохуйц баримт, мэдээлэл тараахаар сүрдүүлсэн, эсхүл ятгасан бол таван мянга дөрвөн зуун нэгжээс хорин долоон мянган нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгох, эсхүл нэг жилээс таван жил хүртэл хугацаагаар зорчих эрхийг хязгаарлах, эсхүл нэг жилээс таван жил хүртэл хугацаагаар хорих ял шийтгэнэ”⁹ гэж заасан нь гэмт хэргийн тухай дуудлага, мэдээллээр шуурхай ажиллах мөрдөгчийн үйл ажиллагааны эрх зүйн хамгаалалт хийгдсэн гэж үзэж болохоор байна.

• **Зөрчлийн тухай хууль**

Гэмт хэргийн тухай дуудлага, мэдээллээр шуурхай ажиллах мөрдөгчийн үйл ажиллагаанд санаатай саад учруулах аливаа үйлдэл нь гэмт хэргийн шинжгүй бол Зөрчлийн тухай хуулиар хариуцлага хүлээлгэж болох зохицуулалт үйлчилж байна.

Зөрчлийн тухай хуулийн арван тавдугаар бүлэг /Төрийн байгууллагын хэвийн үйл ажиллагааны эсрэг зөрчил/-ийн 15.1 дүгээр зүйл /Эрүүл мэндийн байгууллага, хууль

⁸ Төрийн мэдээлэл. 2017. №23. Эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай хууль

⁹ Төрийн мэдээлэл. 2016. №07. Эрүүгийн хууль /шинэчилсэн найруулга/

сахиулах байгууллагад туслалцаа үзүүлэхгүй байх/-д мөрдөгчийн үйл ажиллагаанд саад учруулах үйлдлүүдийг тусгайлан зааж өгсөн байна. Тухайлбал:

Хүндэтгэн үзэх шалтгаангүйгээр:

1. гэмт хэрэг, үйлдвэрлэлийн осол, гал түймэр гарсан, байгалийн гамшиг гэнэтийн бусад аюул тохиолдсон, нийтийн эмх замбараагүй байдал үүссэн газарт хүрэлцэн очих;
2. гэмт хэрэгтнийг мөрдөн хөөх;
3. амь нас, эрүүл мэндэд нь ноцтой хохирол учирч болох гэмтэлтэй хүнийг эмнэлэгт хүргэх;
4. гэмт этгээдийг цагдаагийн байгууллагад хүргэх;
5. гэмт хэрэгт сэжиглэгдсэн этгээдийг мөрдөн хөөх, баривчлах;
6. гэмт хэрэг, зөрчил гарсан тухай яаралтай мэдээллийг дамжуулахад тээвэр, холбоо, эсхүл мэдээллийн хэрэгслээ төрийн албан хаагч, эрүүл мэндийн байгууллагын ажилтан, хууль сахиулагчид ашиглуулахаас татгалзах¹⁰ зэрэг үйлдлүүдийг хамааруулан оруулсан байна.

Гэмт хэргийн тухай дуудлага, мэдээллээр шуурхай ажиллах мөрдөгчийн үйл ажиллагаанд хүндэтгэн үзэх шалтгаангүйгээр саад учруулсан хүнийг хорин нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр, хуулийн этгээдийг хоёр зуун нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгох зохицуулалтыг Зөрчлийн тухай хуульд тусгаж өгчээ.

Дээрхи зохицуулалт нь гэмт хэргийн тухай дуудлага, мэдээллээр шуурхай ажиллах мөрдөгчийн үйл ажиллагаа хэвийн явуулах боломж нөхцлийг бүрдүүлсэн зохицуулалт гэж үзэж болохоор байна.

- **Цагдаагийн байгууллагын үйл ажиллагааны журам**

Гэмт хэргийн тухай дуудлага, мэдээллээр шуурхай ажиллах мөрдөгчийн үйл ажиллагаа нь нутаг дэвсгэр хариуцсан цагдаагийн байгууллагын шуурхай удирдлагын үйл ажиллагаатай салшгүй холбоотой.

- **Шуурхай удирдлагын үйл ажиллагааны журам /код 200/**

Энэхүү журамд гэмт хэргийн тухай дуудлага, мэдээллээр шуурхай ажиллах мөрдөгчийн үйл ажиллагаатай холбоотой нэр томъёоны тодорхойлолтуудыг тусгаж өгсөн байх бөгөөд доорхи тодорхойлолтууд нь мөрдөгчийн хийх ёстой ажлуудыг илүү тодорхой болгох агуулгыг илэрхийлсэн байдаг. Тухайлбал:

“Шуурхай удирдлагын үйл ажиллагаа”, “Шуурхай удирдлагын ажил хариуцсан нэгж”, “Хэргийн газрын үзлэгийн баг”, “Гэмт хэрэг, зөрчлийн талаарх дуудлага”, “Гэмт хэрэг, зөрчлийн талаарх мэдээлэл”, “Гэмт хэрэг, зөрчлийн талаарх гомдол”, “Хойшлуулшгүй ажиллагаа”, “Тодорхой ажиллагаа”, “Даруй”, “үндэслэл бүхий сэжиг”¹¹, “Хэргийн газрын үзлэг”¹², “Бүрэлдэхүүн”¹³ зэргийг хамааруулж байна. Дээрх нэр томъёоны тодорхойлолтууд нь гэмт хэргийн тухай дуудлага, мэдээллээр шуурхай ажиллах мөрдөгчийн үйл ажиллагааг илүү тодорхой ойлгох боломжийг олгосон гэж үзэж байна.

Уг журмын 200.6.12-д нутаг дэвсгэр хариуцсан цагдаагийн байгууллагын шуурхай удирдлагын ажил хариуцсан нэгжийн жижүүрийн ахлах мөрдөгч, жижүүрийн мөрдөгчийн гүйцэтгэх үүргийг хэрэгжүүлэхээр тусгаж өгчээ. Тухайлбал:

¹⁰ Төрийн мэдээлэл. 2017. №24. Зөрчлийн тухай хууль

¹¹ Цагдаагийн байгууллагын үйл ажиллагааны журам. –УБ.2022. 346 дахь тал

¹² 206.2. “Хэргийн газрын үзлэг” - мөрдөгч гэмт хэрэг гарсан байдал, гэмт хэрэг үйлдэгдсэн эсэх, гэмт хэргийг хэн үйлдсэнийг тогтоохын тулд ул мөр, баримт сэлт, эд мөрийн баримтыг илрүүлэх, бэхжүүлэх, цуглуулах ажиллагааг;

¹³ 207.3. “Бүрэлдэхүүн” - зам тээврийн осол, хэргийн газарт үзлэг хийлгэхээр томилсон техникийн шинжээч, криминалистикийн шинжээч, мөрдөгч, мэргэжилтэнг. Шаардлагатай үед прокурор, шинжээч эмч нарыг;

а/энэ журмын 200.5.4 дэх хэсэгт заасан чиг үүргийг хэрэгжүүлэх ажлыг зохион байгуулах;

б/энэ журмын 200.8.2 дахь хэсэгт заасан мэдээллийг хүлээн авмагц хоногийн нөхцөл байдлын мэдээний санд даруй хугацаанд үнэн зөв оруулж, тогтоосон хугацаанд хянан баталгаажуулах;

в/хоногийн нөхцөл байдлын мэдээний санд зарим төрлийн мэдээлэл оруулах үүрэг хүлээсэн бусад нэгж, албан тушаалтны оруулсан мэдээллийг хянаж, илэрсэн зөрчлийг засуулж, баталгаажуулах;

г/хоногийн нөхцөл байдлын мэдээг батлагдсан загварын дагуу бэлтгэж, нэгжийн даргаар хянуулан байгууллагын удирдлагад тогтоосон хугацаанд танилцуулах;

д/энэ журмын “Шуурхай удирдлагын ажил хариуцсан нэгжид хөтлөгдвөл зохих бүртгэл, баримт бичгийн жагсаалт /маягт ЦБҮАЖ №200.54а/”-д заасан бүртгэлийг бүрэн хөтлөх;

е/энэ журмын “Шуурхай удирдлагын ажил хариуцсан нэгжид байвал зохих зэвсэг хэрэгслийн жагсаалт /маягт ЦБҮАЖ №200.54б/”-д заасан албаны зэвсэг, тусгай хэрэгсэл, техник, төхөөрөмж, эд зүйлийг бүрдэлт, хадгалалт, хамгаалалтад хяналт тавих;

ж/мэдээлэл хүлээн авагч-жижүүрийн цагдаагийн үйл ажиллагааг мэргэжлийн удирдлагаар хангаж, хяналт тавих;

з/албан үүрэг гүйцэтгэх явцдаа олж мэдсэн мэдээ, мэдээллийг задруулахгүй байж Цагдаагийн алба хаагчийн ёс зүйн дүрэм, Төрийн албаны тухай, Цагдаагийн албаны тухай хуулийн холбогдох заалтыг чанд мөрдөж, хэрэгжүүлэх; и/хоногийн хугацаанд үүрэг гүйцэтгэх хэргийн газрын үзлэгийн баг, жижүүр, харуулын томилгооны хуваарийг хийж, шуурхай удирдлагын нэгжийн даргаар хянуулж, байгууллагын даргаар батлуулах.¹⁴

Түүнчлэн журамд заасан жижүүрийн мөрдөгч, ахлах мөрдөгчидтэй холбоотой зарим харилцааг зохицуулсан зүйл, заалтуудыг түүвэрлэн авч үзвэл:

- 200.6.15.Алба, нэгж, нутаг дэвсгэр хариуцсан цагдаагийн байгууллагын шуурхай удирдлагын ажил хариуцсан нэгжийн теле-хяналтын камерын цагдаа дараах үүргийг хэрэгжүүлнэ: б/камерын хяналтын явцад илрүүлсэн гэмт хэрэг, зөрчлийн талаар нутаг дэвсгэр хариуцсан цагдаагийн байгууллагын жижүүрийн ахлах мөрдөгчид даруй мэдэгдэж, шийдвэрлүүлэх;

- 200.10.4.Хэргийн газрын үзлэгийн багийн бүрэлдэхүүнд ажилласан мөрдөгч нь шалгасан хэргийн явц, үр дүнг тухайн байгууллагын дарга, эсхүл дэд даргад танилцуулж, түүний шийдвэрээр цааш үргэлжлүүлэн шалгах мөрдөгчид хэрэг, материалыг бүрэн хүлээлгэн өгч, энэ тухай тэмдэглэл үйлдэнэ.

- **Ноцтой гэмт хэргийн талаар мэдээлэх журам /код 201/**

- 201.2.9. Энэ журмын 201.2.1-д заасан ноцтой гэмт хэргийн мэдээллийн тодруулга мэдээллийг нийслэлд дүүрэг дэх цагдаагийн хэлтсийн ерөнхий жижүүр, ахлах мөрдөгч /мөрдөгч/ нь цагдаагийн байгууллагын дотоод сүлжээ болон харилцаа, холбооны хэрэгслээр Нийслэлийн цагдаагийн удирдах газрын Шуурхай удирдлагын хэлтсийн ерөнхий жижүүрт даруй мэдэгдэнэ. Алба, орон нутаг дахь нутаг дэвсгэр хариуцсан цагдаагийн байгууллагын ерөнхий жижүүр, ахлах мөрдөгч /мөрдөгч/ нь тодруулга мэдээллийг цагдаагийн байгууллагын дотоод сүлжээ болон харилцаа, холбооны хэрэгслээр Мэдээлэл, дүн шинжилгээ, шуурхай удирдлагын албаны онцгой нөхцөл байдлын шуурхай,

---

¹⁴ Цагдаагийн байгууллагын үйл ажиллагааны журам. –Уб.2022. 356-357 дахь тал

удирдлага зохицуулалтын ажил хариуцсан нэгжийн ерөнхий зохицуулагчид даруй хүргүүлнэ.

- **Гэмт хэрэг, зөрчлийн талаарх гомдол, мэдээлэл хүлээн авах журам /код 202/**

- 202.6.5.Гомдол, мэдээлэл шалгах үүрэг хүлээсэн алба хаагч /мөрдөгч, хэрэг бүртгэгч, эрүүгийн мөрдөгч, хэсгийн байцаагч, хэсгийн төлөөлөгч, эргүүлийн офицер/ нь гомдол, мэдээллийг хүлээн авч нэн даруй нэгдсэн бүртгэлд бүртгэж, энэ тухай мэдээллийн нэгдсэн санд оруулна. Энэ хугацаанд шалгалтыг зогсоохгүй.

- 202.6.10.Мөрдөгч нь гэмт хэргийн талаарх гомдол, мэдээлэл болон эрүүгийн хэргийг шалгах явцад зөрчил тогтоогдвол Эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай хуулийн 30.11 дүгээр зүйлийг баримтлан шийдвэрлэнэ.

- **Гэмт хэрэг, зөрчлийн газрыг хамгаалах журам /код 205/**

- 205.2.3.Хэргийн газрын үзлэгийн багийн мөрдөгч нь хэрэг, зөрчлийн газрын үзлэгийн үеийн болон үзлэгийн дараах хамгаалалтын хүч хэрэгсэл, хүрээ хязгаар, цаг хугацаа, дэглэмийг тогтоосны дагуу тухайн цагдаагийн байгууллагын шуурхай удирдлагын алба нь хамгаалалтыг хариуцан зохион байгуулна.

- 205.6.6.Хэргийн газрын үзлэгийн баг ирмэгц мөрдөгчид хэргийн газрын хамгаалах талаар авсан арга хэмжээ, хэргийн газрын онцлог /үнэр, салхины чиг, агаарын температур, хэргийн газарт ирсэн цаг, минут, юуг ямар шаардлагаар хөдөлгөсөн, өөрийн гутлын мөр, орсон газар, хүрсэн зүйл гэх мэт/ зэргийг хамгаалалтад ажилласан алба хаагч илтгэх хуудсаар танилцуулж, тэмдэглүүлнэ.¹⁵

- **Хэргийн газрын үзлэг хийх журам /код 206/**

- 206.3.1.Мөрдөгч дараах зохион байгуулалтын дагуу хэргийн газрын үзлэгийг явуулна:

- а/хэргийн газрын хамгаалалтын бүсийг тогтоож хамгаалалтад авах, хамгаалалтыг цуцлах;

- б/мөрдөгч нь хуульд заасны дагуу хэргийн газарт үзлэг хийх, зураглал үйлдэх, дүрс бичлэг хийх ба хэргийн газрын үзлэгийг удирдан зохион байгуулж ажиллах;

- в/шаардлагатай бол хэргийн газарт байгаа хохирогч, бусад хүнд эрүүл мэнд, сэтгэл зүйн анхан шатны тусламж үзүүлэх арга хэмжээ авч, энэ талаар тэмдэглэлд тусгана;

- г/тэсэрч дэлбэрэх, химийн хорт болон цацраг идэвхт бодис алдагдсан, онц аюултай зэвсэглэсэн этгээд байгаа эсэх талаар урьдчилсан тандалт явуулж, илэрсэн тохиолдолд аюулгүй байдлыг хангах арга хэмжээ авч мэргэжилтэнг оролцуулах бөгөөд Цагдаагийн байгууллагын үйл ажиллагааны журмын код 201, 211-ийг мөрдөж ажиллах;

- д/хэргийн газрын үзлэгийн дарааллыг тодорхойлох;

- е/үзлэгт оролцогч нарыг хаана байрлахыг зааж өгөх, тэдгээрт нэмэлт ул мөр үлдээхгүй байхыг анхааруулж, ул мөр үүсэхээс урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээг авах;

- ж/үзлэгийн явцад тогтоогдож буй нөхцөл байдалтай уялдуулан яаралтай авч хэрэгжүүлбэл зохих мөрдөн байцаалтын хойшлуулшгүй болон гүйцэтгэх ажлын арга хэмжээ авч, гэмт этгээдийг олж тогтоох, илрүүлэх, баривчлах чиглэлээр алба хаагч нарт мэдээлэл, үүрэг, чиглэл өгч ажиллуулах;

- з/хэргийн талаар ач холбогдол бүхий нөхцөл байдлыг мэдэж байгаа гэрч, хохирогч нарыг тогтоох;

---

¹⁵ Цагдаагийн байгууллагын үйл ажиллагааны журам. –УБ.2022. 390 дэх тал

- и/хэргийн газраас эд зүйл, хүн, мал, амьтан хайх бусад шаардлагатай тохиолдолд онцгой байдал, мэргэжлийн хяналт, цэргийн анги нэгтгэлийн алба хаагчдыг татан оролцуулах;

- к/криминалистикийн мэргэжилтэн нь хэргийн газраас ул мөр, баримт сэлт илрүүлэх, бэхжүүлэх, цуглуулахад ашиглагдах техник, хэрэгслийн бүрэн бүтэн байдлыг хангах, үзлэг хийж буй мөрдөгчийн удирдлагаар ул мөр, баримт сэлт илрүүлэх, бэхжүүлэх, цуглуулах ажлыг мэргэжлийн түвшинд хийж гүйцэтгэх;

- л/тэмдэглэл хөтлөгч нь хэргийн газрын үзлэгийн тэмдэглэлийг Эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай хуульд заасан журмын дагуу үйлдэх, хойшлуулшгүй тохиолдолд оролцогч нараас мэдүүлэг, авах;

- м/эрүүгийн мөрдөгч нь хэргийн газрын ойр орчимд биечилсэн сурвалжлага хэргийн оролцогч этгээдийг олж тогтоох, хохирогчийг хэн болохыг олж тогтоох, алдагдсан эд зүйлсийг эрэн сурвалжлах, мэдээ, мэдээлэл цуглуулах;

- н/нохойн төлөөлөгч хэргийн газраас хүн, эд зүйл олох зорилгоор самналт нэгжлэг хийх, мансууруулах, сэтгэцэд нөлөөт бодис болон тэсэрч дэлбэрэх бодис илрүүлэх, хэргийн газраас илрүүлж, бэхжүүлсэн үнэрийн мөрөөр мөрдлөг хийх, хэргийн газрын үзлэгийн үеэр оргон зайлсан сэжигтэй этгээдийг эрэн сурвалжлах, мөрдөн хөөх;

- о/хэргийн газрын үзлэгийн явцыг иргэд, хэвлэл, мэдээллийн ажилтнууд дууны болон дүрс бичлэг хийж олон нийтэд мэдээлэх эрсдэлээс урьдчилан сэргийлэх бүхий л арга хэмжээг авах, шаардлагатай тохиолдолд хэргийн газрын хамгаалалтын алслалыг өөрчилж тогтоох.¹⁶

Цагдаагийн байгууллагын үйл ажиллагааны журамд мөрдөгчийн үйл ажиллагаатай холбоотой харилцааг зохицуулсан 200 орчим зүйл, заалтууд байгаа боловч нутаг дэвсгэр хариуцсан цагдаагийн байгууллагын жижүүрийн мөрдөгчийн үүрэг гүйцэтгэхтэй холбоотой зохицуулалтуудыг түүвэрлэн авч үзлээ.

Дээрхи журмуудад заасан зохицуулалтууд нь Эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай хуульд заасан гэмт хэргийн дуудлага, мэдээллийн дагуу мөрдөгчийн хийж гүйцэтгэх ажил, арга хэмжээг зохицуулсан байх бөгөөд зарим харилцааг илүү нарийвчлан оруулж өгсөн нь мөрдөгчийн үйл ажиллагааны эрх зүйн зохицуулалтын нэг хэсэг болж байна.

Дүгнэлт. Нутаг дэвсгэр хариуцсан цагдаагийн байгууллагын шуурхай удирдлагын тасагт жижүүрийн мөрдөгчөөр ажиллаж байгаа мөрдөгчийн гэмт хэргийн дуудлага, мэдээллийн дагуу ажиллах үйл ажиллагааны эрх зүйн үндэс нь ихэвчлэн Эрүүгийн хууль, Эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай хууль, Цагдаагийн албаны тухай хууль, Зөрчлийн тухай хуулиудаас гадна Цагдаагийн байгууллагын үйл ажиллагааны журамд заасан 5 код журамд заасан зүйл, заалтуудаар зохицуулагдаж байна.

Дээрхи зохицуулалтаас үзвэл нутаг дэвсгэр хариуцсан цагдаагийн байгууллагын шуурхай удирдлагын тасагт жижүүрийн мөрдөгчөөр ажиллаж байгаа мөрдөгчийн гэмт хэргийн дуудлага, мэдээллийн дагуу ажиллах үйл ажиллагааны эрх зүйн орчин бүрдсэн гэж үзэж болохоор байна.

Санал. Дээрхи дүгнэлтийг үндэслэн дараах саналыг дэвшүүлж байна. Үүнд:

1. Нутаг дэвсгэр хариуцсан цагдаагийн байгууллагын шуурхай удирдлагын тасагт жижүүрийн мөрдөгчөөр ажиллах мөрдөгчдийн эрх зүйн мэдлэгийн түвшинг тогтоох шалгалтыг жилд нэгээс доошгүй удаа авч байх ажлыг тухайн нутаг дэвсгэрийн цагдаагийн байгууллагын мөрдөн байцаах тасгийн дарга хариуцан зохион байгуулах;

¹⁶ Цагдаагийн байгууллагын үйл ажиллагааны журам. –УБ.2022. 391 дэх тал

2. Нутаг дэвсгэр хариуцсан цагдаагийн байгууллагын шуурхай удирдлагын тасагт жижүүрийн мөрдөгчөөр ажиллах мөрдөгчдөөс гаргаж буй алдаа, дутагдал нь тэдний эрх зүйн мэдлэгээс шалтгаалж байгаа эсэхийг тогтоох судалгаа хийх;

Ашигласан материал

Монгол Улсын хууль:

1. Цагдаагийн албаны тухай хууль
2. Эрүүгийн хууль
3. Эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай хууль
4. Зөрчлийн тухай хууль

Ном бүтээл:

5. Цагдаагийн байгууллагын үйл ажиллагааны журам. –УБ.2022.

Судалгааны ажил

6. Нандинцэцэг, М. Эрүүгийн процесст нотлох баримт цуглуулах ажиллагааны эрх зүйн зохицуулалт /магистрын зэрэг горилсон дипломын ажил/. УБ.2023.

Сэтгүүл:

7. Төрийн мэдээлэл. 2016. №07
8. Төрийн мэдээлэл. 2017. №8
9. Төрийн мэдээлэл. 2017. №23
10. Төрийн мэдээлэл. 2017. №24

Цахим эх сурвалж:

11. <https://police.gov.mn>